

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Α΄ ΦΑΣΗ**E_3.Κκ3Κ(α)**

ΤΑΞΗ: **Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ**
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: **ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**
ΜΑΘΗΜΑ: **ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

Ημερομηνία: **Σάββατο 11 Ιανουαρίου 2020**
Διάρκεια Εξέτασης: **3 ώρες**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ**ΘΕΜΑ Α****A1.**

1. Σ
2. Λ
3. Λ
4. Λ
5. Λ

A2.

- I. 2
- II. 3

ΘΕΜΑ Β

B1. Μεταξύ της κοινωνικής θεωρίας και της καθημερινής θεωρητικής σκέψης παρατηρούνται οι ακόλουθες διαφορές:

- i. Η πρώτη διαφορά είναι ότι η κοινωνική θεωρία φιλοδοξεί να είναι πιο συστηματική σε ό,τι αφορά την εμπειρία, αλλά και τις ιδέες. Η συστηματοποίηση υπόκειται στους κανόνες της λογικής: δηλαδή οι ιδέες σε μία θεωρία πρέπει να απορρέουν η μία από την άλλη και όχι να αναιρούν η μία την άλλη. Πρέπει να έχουν σχέσεις λογικής ακολουθίας.
- ii. Η δεύτερη διαφορά αφορά τα λεγόμενα «δευτερογενή» προβλήματα, που εμφανίζονται κατά τη διαδικασία της λογικής διάταξης των ιδεών της κοινωνικής θεωρίας και τα οποία εκτιμούμε ότι συνδέονται με το φαινόμενο που

προσπαθούμε να εξηγήσουμε. Για παράδειγμα, για να μελετήσουμε το φαινόμενο της ανεργίας, θα πρέπει να εξετάσουμε το θέμα της αγοράς εργασίας και των επαγγελμάτων που έχουν ζήτηση, την κατάρτιση που πιθανώς απαιτείται για την άσκηση αυτών των επαγγελμάτων και τέλος τη σχετική εκπαίδευση και τα ιδρύματα όπου αυτή παρέχεται¹.

- iii. Η τρίτη διαφορά σχετίζεται με το γεγονός ότι στη θεωρητική προσέγγιση ενός θέματος δεν είναι απαραίτητη η βιωματική σχέση με αυτό ή η άμεση εμπειρία. Δεν πιστεύουμε μόνο ό,τι βλέπουμε με τα μάτια μας. Αν πράγματι συνέβαινε αυτό τότε κανείς δε θα δεχόταν, λόγου χάριν, ότι η γη είναι στρογγυλή.
- iv. Η τέταρτη διαφορά είναι ότι η κοινωνική θεωρία έρχεται συχνά να ανατρέψει αυτά που ισχυρίζεται μια απλοποιημένη και συχνά μη ορθολογική κατανόηση της πραγματικότητας.
[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 16].

- B2.** Οι βασικές αρχές της σχολής του εποικοδομητισμού (ή της σχολής της κοινωνικής κατασκευής) είναι οι ακόλουθες:

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή (η έννοια της συμβολικής αλληλεπίδρασης βρίσκεται στο επίκεντρο της σχολής της κοινωνικής κατασκευής) η κοινωνική ζωή είναι ένα ρευστό και διαρκώς «επαναδιαπραγματευόμενο» σύνολο από κοινωνικές πρακτικές, βρίσκεται δηλαδή σε συνεχή αναδιαμόρφωση μέσω των τρόπων αμοιβαίας κατανόησης και δράσης των ατόμων. Τα άτομα μοιράζονται τρόπους σκέψης, ιδέες, αξίες και έννοιες, καθώς αλληλεπιδρούν. Έτσι, «κατασκευάζουν» «κοινωνικούς κόσμους», δηλαδή δίνουν ευρύτερο νόημα στις άμεσες εμπειρίες της καθημερινής ζωής. Οι κοινές πρακτικές, τα νοήματα και η γλώσσα που μοιράζονται τα άτομα μεταξύ τους συνιστούν τους μηχανισμούς μέσω των οποίων η κοινωνική ζωή διαμορφώνεται σε συνεκτικό σύνολο. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι μέσα από τις κοινωνικές τους σχέσεις «κατασκευάζουν» την καθημερινή πραγματικότητα και την αντιλαμβάνονται ως δεδομένη, νομιμοποιημένη και «φυσική». Η συνεχής αυτή αναδιαμόρφωση της πραγματικότητας μας επιτρέπει να συλλάβουμε αφενός τους κοινωνικούς θεσμούς ως τους επαναλαμβανόμενους και παγιωμένους τρόπους αμοιβαίων πρακτικών και αμοιβαίας (διυποκειμενικής) κατανόησης και συμπεριφοράς, και αφετέρου την κοινωνία ως μια πολιτισμική και συμβολική «κατασκευή».

[πρβλ. Σχολ. Βιβλίο, σελ. 23].

¹ Το συγκεκριμένο παράδειγμα μπορεί να παραλειφθεί. Αν κάποιος μαθητής δεν το αναφέρει, δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση στο γραπτό του.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. α) Οι βασικές αρχές της σχολής της συμβολικής αλληλεπίδρασης (ή της κοινωνικής διαντίδρασης), είναι οι εξής:

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της συγκεκριμένης σχολής η αλληλεπίδραση είναι η δραστηριότητα που αναπτύσσεται μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων κατά την οποία ο καθένας δρα (ενεργεί προς την κατεύθυνση του άλλου ή των άλλων) με βάση την εκδηλούμενη ή προσδοκώμενη αντίδραση του άλλου. Η συνεχής αλληλεπίδραση του ενός με τον άλλον (ή τους άλλους) είναι εφικτή μέσω της γλώσσας (λέξεις, χειρονομίες, γκριμάτσες), διότι κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης παράγονται ποικίλα νοήματα μέσω των γλωσσικών κατηγοριών, τα οποία βοηθούν να γίνεται αντιληπτός ο κόσμος γύρω μας. Οι γλωσσικές κατηγορίες ποικίλουν μεταξύ διαφορετικών κοινωνιών, αλλά και στο πλαίσιο της ίδιας της κοινωνίας. [Η σχολή αυτή θεμελιώθηκε από τους Τσ. Κούλεϋ (C. Cooley, 1864-1929) και Τζ. Μιντ (G. Mead, 1863-1932), ενώ παραλλαγές της βασικής θεωρίας της σχολής αναπτύχθηκαν από σύγχρονους κοινωνιολόγους όπως ο Ε. Γκόφμαν (E. Goffman, 1922-1982)]².

Ο Ε. Γκόφμαν μελέτησε την αλληλεπίδραση στις καθημερινές και πολλές φορές φευγαλέες συναντήσεις των ανθρώπων. Διέκρινε την κοινωνική ζωή σε στιγμές που λαμβάνουν χώρα στο προσκήνιο και σε στιγμές που λαμβάνουν χώρα στο παρασκήνιο. Στο προσκήνιο γίνονται όλες εκείνες οι συναντήσεις κατά τις οποίες τα άτομα υποδύονται τυπικούς ρόλους. Είναι στιγμές που θεωρούνται «παραστάσεις επί σκηνής» και που συχνά απαιτούν τη συνεργασία με άλλα άτομα. [Για παράδειγμα, δύο πολιτικοί από το ίδιο κόμμα μπορεί να δείξουν μπροστά στην κάμερα της τηλεόρασης αγαπημένοι και φίλοι, παρά το γεγονός ότι αντιπαθούν ο ένας τον άλλο. Ένα αντρόγυνο μπροστά στα παιδιά του δείχνει ότι είναι αγαπημένο όταν κοιμούνται όμως τα παιδιά, ξεσπά άγριος καβγάς]³. Από την άλλη πλευρά, όταν οι άνθρωποι βρίσκονται στα «παρασκήνια», χαλαρώνουν και εκδηλώνουν ελεύθερα τα συναισθήματά τους, αλλά και τρόπους συμπεριφοράς που κρατούν σε έλεγχο όταν βρίσκονται «πάνω στη σκηνή». Σε αυτές τις στιγμές της χαλάρωσης επιτρέπονται πράγματα που δεν επιτρέπονται «επί σκηνής» όπως, για παράδειγμα, οι απροκάλυπτες σεξουαλικές κουβέντες, το ατημέλητο ντύσιμο, η χρήση κάποιας διαλέκτου, πειράγματα και τολμηρές

² Το συγκεκριμένο απόσπασμα δεν είναι υποχρεωτικό να αναφερθεί από τους μαθητές, οπότε η μη αναφορά του δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση.

³ Τα παραδείγματα δεν είναι υποχρεωτικό να αναφερθούν. Αν κάποιος μαθητής δεν τα παραθέσει, η μη αναφορά τους δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση.

χειρονομίες, αγενείς προς τους άλλους ενέργειες που αποφεύγονται μπροστά στο κοινό.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 22-23].

- β) Κοινωνικοί ρόλοι είναι το σύνολο των συμπεριφορών που αναμένονται από ένα άτομο το οποίο κατέχει μια συγκεκριμένη κοινωνική θέση⁴. Στην πορεία της ζωής του το άτομο αναλαμβάνει πολλούς και διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου. Για το λόγο αυτό μπορούμε να πούμε ότι η κοινωνικοποίηση αποτελεί μια διά βίου κοινωνική μάθηση.

Οι ρόλοι που καλούνται να αναλάβουν τα άτομα καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους διαφοροποιούνται από μια κοινωνία σε μια άλλη, όπως είναι φυσικό, επιπλέον όμως κάθε άτομο «παίζει», «ερμηνεύει» το ρόλο του με ένα δικό του τρόπο. Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Γκόφμαν, οι διάφοροι κοινωνικοί ρόλοι, όπως και οι προσδοκίες που έχουν οι άλλοι από τη συμπεριφορά μας σε συγκεκριμένες συνθήκες, μοιάζουν με σενάρια τα οποία καλούμαστε να ερμηνεύσουμε (γι' αυτό και πολλοί κοινωνιολόγοι, όταν μιλούν για κοινωνικούς ρόλους, χρησιμοποιούν ταυτόσημες έννοιες με αυτές της υποκριτικής και της ηθοποιίας). Υποδύμαστε επομένως αυτούς τους ρόλους και διεκπεραιώνουμε την ερμηνεία τους σύμφωνα με την κοινωνική εκπαίδευση που έχουμε λάβει, αλλά και σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο διαδραματίζονται οι κοινωνικές σχέσεις. Είναι αυτονόητο ότι μέσα από την ανάληψη των νέων ρόλων πραγματοποιείται σταδιακά η εκμάθηση των νέων υποχρεώσεων και η επίγνωση των νέων δικαιωμάτων που σχετίζονται με τους ρόλους αυτούς. Για το λόγο αυτό οι κοινωνιολόγοι - σε αντίθεση με την κλασική ψυχαναλυτική προσέγγιση, που θεωρούσε ότι ο χαρακτήρας και η συμπεριφορά των ανθρώπων διαμορφώνονται στην παιδική ηλικία - ισχυρίζονται ότι η κοινωνικοποίηση είναι μια συνεχής, αδιάλειπτη και ανοικτή διαδικασία, η οποία ξεκινά από τη γέννηση του ατόμου και συνεχίζεται σε ολόκληρη την πορεία της ζωής του. Οι απαιτήσεις των ρόλων στα μεταγενέστερα στάδια της ζωής του ανθρώπου και οι αντίστοιχες επιλογές του μπορούν σε κάποιες περιπτώσεις να ανατρέψουν προγενέστερες συμπεριφορές.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 67-68].

- γ) Η κριτική που ασκείται συνήθως στις θεωρίες των ρόλων αναφέρεται στο ότι δεν λαμβάνονται υπόψη τα προσωπικά χαρακτηριστικά κάθε ατόμου, οι σχέσεις εξουσίας που συνδέουν το σύστημα των ρόλων, η συμβολή των κοινωνικών κινημάτων στη μεταβολή των κοινωνιών. [Θα μπορούσαμε, για παράδειγμα, να

⁴ Η κοινωνική θέση ορίζεται από το βαθμό και το είδος της κοινωνικής δύναμης (σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό επίπεδο) που το άτομο διαθέτει.

πούμε ότι εξαιτίας των κοινωνικών κινημάτων που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη και τις Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα το περιεχόμενο των ρόλων του άνδρα και της γυναίκας άλλαξε ριζικά]⁵.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 68].

ΘΕΜΑ Δ

Δ1. α) Οι απόψεις του Κ. Μαρξ (έτσι όπως παρουσιάζονται στο σχολικό εγχειρίδιο) για το καπιταλιστικό σύστημα και την υπεραξία είναι οι εξής:

Ο Μαρξ ανέλυσε το καπιταλιστικό σύστημα ως έναν τρόπο παραγωγής που διαφέρει ριζικά από τα προηγούμενα συστήματα (αυτά των δουλοκτητικών και των φεουδαρχικών κοινωνιών). Στον καπιταλισμό τα «μέσα παραγωγής» (εργαλεία, μηχανές, οικοδομήματα-εργοστάσια, γη και πρώτες ύλες) ελέγχονται από τους καπιταλιστές. Έτσι, αφού οι καπιταλιστές είναι οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, οι εργάτες οι οποίοι δεν κατέχουν τα μέσα παραγωγής, είναι υποχρεωμένοι να μισθώνουν την εργασία τους στους καπιταλιστές. Και' αυτό τον τρόπο όμως οι καπιταλιστές-κεφαλαιοκράτες έχουν τον έλεγχο όχι μόνο των μέσων παραγωγής, αλλά και των προϊόντων που παράγονται με τη μίσθωση των εργατών, δηλαδή των εμπορευμάτων, τα οποία διοχετεύονται στην αγορά και τους αποφέρουν «κέρδος». Ως εκ τούτου, τα μέσα, όπως και τα προϊόντα της παραγωγής γίνονται «κεφάλαιο», ατομική δηλαδή ιδιοκτησία των κεφαλαιοκρατών. Μπορούμε λοιπόν να καταλάβουμε γιατί οι καπιταλιστές-κεφαλαιοκράτες αποτελούν την κυρίαρχη τάξη στη βιομηχανική κοινωνία. Ο Μαρξ θεωρούσε ότι ο εκάστοτε τρόπος παραγωγής (η οικονομική βάση) καθορίζει τις κοινωνικές, πολιτικές και πνευματικές διαδικασίες της κοινωνίας (εποικοδόμημα). Για παράδειγμα, στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής η οικονομική (ή υλική) βάση εκφράζεται από τις παραγωγικές σχέσεις των καπιταλιστών και των εργατών, ενώ το κράτος αποτελεί όργανο των καπιταλιστών. [Το κλειδί για να κατανοήσουμε το έργο του Μαρξ και την αντίληψη που είχε για την ιστορία είναι η «ταξική πάλη». Μέχρι σήμερα η ιστορία κάθε κοινωνίας είναι η ιστορία των κοινωνικών συγκρούσεων και της πάλης των τάξεων (π.χ. στο καπιταλιστικό σύστημα είναι η πάλη ανάμεσα στους κεφαλαιοκράτες και τους εργάτες)]⁶.

Επιπλέον ο Μαρξ μελέτησε την εργασία και διατύπωσε την έννοια της υπεραξίας που παράγει ο εργαζόμενος. Σύμφωνα με τον Μαρξ, οι μισθοί των εργατών δεν αντιστοιχούν στην πλήρη αξία των αγαθών που παράγουν. Ένα

⁵ Το συγκεκριμένο παράδειγμα δεν είναι υποχρεωτικό να αναφερθεί από τους μαθητές. Η μη αναφορά του δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση.

⁶ Το συγκεκριμένο απόσπασμα δεν είναι υποχρεωτικό να αναφερθεί από τους μαθητές, οπότε η μη αναφορά του δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση.

μόνο μέρος του εργάσιμου χρόνου τους αντιστοιχεί στην παραγωγή αγαθών ίσης αξίας με τις δαπάνες των δικών τους αναγκών συντήρησης (ελάχιστος μισθός). Τα αγαθά που παράγουν τον υπόλοιπο εργάσιμο χρόνο τους αντιστοιχούν στην επιπλέον αξία, δηλαδή στην υπεραξία, την οποία ιδιοποιούνται οι καπιταλιστές με τη μορφή του κέρδους.

Οι συνεχιστές του Κ. Marx (μαρξιστές) προσεγγίζουν την κοινωνικοποίηση ως μια διαδικασία μέσω της οποίας διαιώνίζεται η καθεστηκία τάξη πραγμάτων. Όταν για παράδειγμα, οι άνθρωποι κοινωνικοποιούνται, αποδέχονται την οικογενειακή τους καταγωγή μέσω της εκμάθησης των κοινωνικών κανόνων που προσιδιάζουν στην κοινωνική τους τάξη (ή την κοινωνική τους θέση). Οι μαρξιστές θεωρούν ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν να αποδέχονται την κοινωνική τους θέση, πριν ακόμα αποκτήσουν συνείδηση των οικονομικών σχέσεων κυριαρχίας. Μαθαίνουν δηλαδή από νεαρή ηλικία όλους τους κανόνες που διέπουν τη θέση τους και στη συνέχεια αποκτούν συνείδηση της κατάταξής τους στο κοινωνικό πλαίσιο ως κάτι το εντελώς φυσικό. Κατά συνέπεια η κοινωνικοποίηση συντηρεί τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προνόμια των κυρίαρχων τάξεων μέσω δομών όπως, για παράδειγμα, η εκπαίδευση, η οποία αναπαράγει τις κοινωνικές θέσεις⁷.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 18, σελ. 22, και σελ. 58].

- β) Το κλειδί για να κατανοήσουμε το έργο του Marx και την αντίληψη που είχε για την ιστορία είναι η «ταξική πάλη». Μέχρι σήμερα η ιστορία κάθε κοινωνίας είναι η ιστορία των κοινωνικών συγκρούσεων και της πάλης των τάξεων (π.χ. στο καπιταλιστικό σύστημα είναι η πάλη ανάμεσα στους κεφαλαιοκράτες και τους εργατές).

Πάνω σε αυτή την άποψη στηρίχτηκε και η θεωρία της εξάρτησης σύμφωνα με την οποία η ανάπτυξη των κοινωνιών ταυτίζεται με την ενσωμάτωσή τους στη διεθνή αγορά και τον παγκόσμιο καπιταλισμό. Οι θεμελιωτές της άποψης αυτής υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη του καπιταλιστικού δυτικού κόσμου και η υπανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου πρέπει να εξετάζονται από κοινού. Με άλλα λόγια, οι χώρες του Τρίτου Κόσμου δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν αυτόνομα, επειδή προσδέθηκαν στο άρμα του καπιταλισμού με σχέση εξάρτησης. Έτσι, οι δυτικές χώρες εξελίχθηκαν σε καπιταλιστικές δυνάμεις όχι μόνο μέσα από την ιδιοποίηση της υπεραξίας των δικών τους εργατών, αλλά και μέσα από την ιδιοποίηση και εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των φθηνών εργατικών χεριών των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Με αυτό τον τρόπο έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα στο οποίο οι αναπτυγμένες χώρες (Η.Π.Α., Ιαπωνία) λειτουργούν ως μια παγκόσμια

⁷ Κάθε σκέλος του ερωτήματος βαθμολογείται με δύο (2) μονάδες: **καπιταλιστικό σύστημα** (μονάδες 2), **υπεραξία** (μονάδες 2), **κοινωνικοποίηση** (μονάδες 2).

καπιταλιστική τάξη (η οποία αναφέρεται ως «μητρόπολη», «κέντρο» ή «πυρήνας»), ενώ οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες (οι οποίες αναφέρονται ως «περιφέρεια») παίζουν το ρόλο της εργατικής τάξης που υφίσταται την εκμετάλλευση σε διεθνές επίπεδο.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 18 και σελ. 38].

- Δ2. α)** Αναμφισβήτητα, οι τεχνολογικοί μετασχηματισμοί βοήθησαν στην καθιέρωση νέων εκπαιδευτικών διαδικασιών και συστημάτων παροχής εκπαίδευσης, που εισάγουν καινούριες διδακτικές διαδικασίες, όπως είναι η εκπαίδευση από απόσταση (τηλεκπαίδευση). Η εκπαίδευση από απόσταση μειώνει τον άμεσο και προσωπικό χαρακτήρα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ταυτόχρονα όμως καθιστά εφικτή τη σύνδεση των απομακρυσμένων περιοχών με τα αγαθά της εκπαίδευσης. Ωστόσο, οι τεχνολογικοί αυτοί μετασχηματισμοί αφενός άλλαξαν την ίδια την εκπαιδευτική πράξη, αφού αμφισβητείται πια ο κλασικός τρόπος διδασκαλίας με επίκεντρο τη σχέση εκπαιδευτικού/μαθητή και αφετέρου καθιστούν απαραίτητη την αναπροσαρμογή της εκπαιδευτικής πράξης και τον προσανατολισμό της προς νέες μεθόδους μάθησης, στις οποίες κυρίαρχη θέση θα έχει η μηχανή και όχι ο άνθρωπος. Στην εποχή μας συγχέουμε συχνά την ανάγκη εξοικείωσης με τις νέες τεχνολογίες με ένα ζήτημα εντελώς διαφορετικό: την ανάγκη εξειδίκευσης. Η εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες είναι σήμερα μια αναγκαιότητα που επιβάλλεται από τις υπάρχουσες συνθήκες. Παράλληλα όμως με την εξοικείωση πρέπει και οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι να συνειδητοποιήσουν ότι η γνώση και η τεχνολογία έχουν κοινωνικές αναφορές και κυρίως πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν διλήμματα σχετικά με τις εφαρμογές της γνώσης στην κοινωνική πραγματικότητα⁸. Η εξειδίκευση είναι μια εντελώς διαφορετική διαδικασία, που συνήθως γίνεται στους χώρους δουλειάς.

Όσον αφορά το γεγονός για το αν η μόρφωση ταυτίζεται με την κατάρτιση, υπάρχει η αντίληψη ότι το σχολείο μάς μαθαίνει άχρηστα πράγματα, που δε θα μας βοηθήσουν να βρούμε δουλειά. Η αντίληψη που θέλει τη μόρφωση να ταυτίζεται με την κατάρτιση, εκτός του ότι είναι επιβλαβής για την ίδια τη μόρφωση, συνδέεται και με την εξής εσφαλμένη εντύπωση: ότι η παιδεία και η γνώση έχουν αξία, εφόσον μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο για την ανέλιξη. Η παιδεία όμως και η γενική μόρφωση δεν έχουν αποκλειστικά χρηστικό

⁸ Οι μαθητές δεν είναι υποχρεωτικό να αναφέρουν το σχετικό παράδειγμα που αναγράφει το σχολικό βιβλίο [«Το ηλεκτρικό ρεύμα χρησιμοποιείται για τον ηλεκτροφωτισμό, αλλά και για τη θανάτωση καταδίκων στην ηλεκτρική καρέκλα. Η πληροφορική χρησιμοποιείται στις διαδικασίες παραγωγής και ανταλλαγής εμπορευμάτων και υπηρεσιών ή στην εκπαίδευση, αλλά και στην αποθησαύριση κάθε είδους πληροφοριών για τους πολίτες από κρατικούς μηχανισμούς επιτήρησης ελέγχου και καταστολής...» (Κ. Σταμάτης, 2005:213)]. Η μη αναφορά του δεν επιφέρει αρνητική βαθμολόγηση.

χαρακτήρα. Επιτρέπουν, μέσα σε συνθήκες ισότητας, την καλλιέργεια δεξιοτήτων και την ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας των ανθρώπων, ώστε αυτοί να έχουν τη δυνατότητα συνεχούς επαγγελματικής αναπροσαρμογής ανάλογα με τις εξελίξεις της κοινωνίας της γνώσης.

[πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 102-103].

- β) Στη σχέση μεταξύ γνώσης και πληροφορίας το μεγάλο ερώτημα είναι αν η πληροφορία αποτελεί γνώση. Γύρω από αυτό το ερώτημα έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις. Πολλοί θεωρούν ότι η διάδοση των πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση γνώσης. Άλλοι, αντίθετα, θεωρούν ότι η γνώση συνδέεται άρρηκτα με τη σπουδή, τη μελέτη, την επαλήθευση και ότι οι πληροφορίες δεν ταυτίζονται με τις γνώσεις, αφού οι τελευταίες προϋποθέτουν μια αναλυτική και κριτική σκέψη. Άλλοι πάλι επισημαίνουν ότι, ενώ η κατάκτηση της γνώσης παλαιότερα ήταν μια προσπάθεια που απαιτούσε μόχθο, σήμερα, με όλες αυτές τις τεχνολογίες, έχει καταντήσει μια διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών και εντυπώσεων. Κάποιοι άλλοι αντιτείνουν ότι ο καταγιγισμός των πληροφοριών αποτελεί κομβικό στοιχείο της εποχής μας και αυτό δεν πρέπει να αγνοηθεί.

Η αντίληψη περί χρήσιμης ή άχρηστης γνώσης πιθανόν να εντάθηκε εξαιτίας όλων αυτών των τεχνολογικών μετασχηματισμών που συνόδευσαν την κοινωνία της πληροφορίας. Το ερώτημα επομένως στο οποίο καλείται να απαντήσει το εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι εάν κάτι αληθεύει, αλλά σε τι αυτό χρησιμεύει. Αν όμως η παιδεία μιας χώρας αποκτήσει αποκλειστικά χρηστικό περιεχόμενο, το ισοδύναμο δηλαδή ενός εμπορεύματος, τότε ίσως το σχολείο συνδεθεί με τον κόσμο των επιχειρήσεων και της αγοράς. Αυτή όμως η σύνδεση θα αφαιρούσε από την παρεχόμενη γενική παιδεία του σχολείου την κριτική διάσταση της γνώσης, αλλά και τη δυνατότητά της να συμβάλει στη χειραφέτηση των ατόμων.

Θα πρέπει βέβαια να τονίσουμε ότι οι νέες τεχνολογίες δεν είναι πανάκεια, δηλαδή δεν είναι το μοναδικό μέσο για να σωθεί ο κόσμος από την υπανάπτυξη, τη φτώχεια ή την ανεργία. Από το 1979 είχε επισημανθεί από διάφορους μελετητές ότι η σύγχρονη κοινωνία έχει πετύχει μεγάλα ποσοστά τυπικής εγγραματοσύνης, αλλά συγχρόνως έχει παραγάγει καινούριες μορφές αναλφαβητισμού. Συχνά αυτός ο αναλφαβητισμός συνδέεται με τη μερική εξάπλωση της τεχνολογίας. Οι διαπιστώσεις αυτές ισχύουν κυρίως για τους φανατικούς χρήστες της λεγόμενης «κοινωνίας της γνώσης», αφού παρατηρείται ότι αυτοί δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα με ευχέρεια και με ακρίβεια, δεν μπορούν να θυμηθούν βασικά γεγονότα της ιστορίας της χώρας τους ή δυσκολεύονται να κάνουν εύκολους, λογικούς, απλούς συλλογισμούς.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Α΄ ΦΑΣΗ**E_3.Κκ3Κ(α)**

Αυτό συμβαίνει διότι τα παιδιά, πριν ακόμη ξεκινήσουν το σχολείο, είναι ήδη τηλεθεατές, έχουν δηλαδή κατακλυστεί από τις εικόνες της τηλεόρασης. Στη συνέχεια όμως, ως μαθητές πια, καλούνται να ενταχθούν σε μια μαθησιακή διαδικασία βασισμένη στον πολιτισμό της προφορικής και της γραπτής ομιλίας· καλούνται να κάνουν ανάλυση, σύνθεση, παραγωγή ή εκφορά του λόγου· καλούνται να σχολιάσουν, να κρίνουν ή να συγκρίνουν· καλούνται δηλαδή να συμμετάσχουν σε όλες αυτές τις μαθησιακές διαδικασίες που μπορούν να τα οδηγήσουν στη γνώση, ενώ είναι ήδη εξοικειωμένα με τον πολιτισμό της εικόνας. [πρβλ. Σχολ. βιβλίο, σελ. 104].

ΚΥΚΛΟΣ ΓΙΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ